

חמש בריחות מאושוויץ והדיהן*

אריך קולקא, פראג

א.

בשנת 1943 הלכו ורבו בעתונות הבינ-לאומית וגם בשידורי הרדיו ידיעות על מחנות ההשמדה הנאציים בארצות הכבושות במזרח. גבלס ביקש למצוא הוכחה חותכת כדי להחליש ולהזים את גל "התעמולה הפרועה" העוינת, וזאת ביחוד משום ש"הפתרון הסופי של השאלה היהודית" טרם הגיע בזמן ההוא לסימו.

גבלס רשם אז ביומנו, כי השלב הקשה ביותר ב"פתרון הסופי", שלב שלא נפתח עדיין, מצפה לנאצים בהונגריה.¹ במצב דברים זה נדרשה פעולה, שהיה בה להרגיע את הקרבנות המיועדים מארצות הכבושות ולמנוע התערבות בין-לאומית.

ב־ Reichs Sicherheits Haupt Amt) R.S.H.A. המשרד הראשי לבטחון הרייך במחלקה לפתרון השאלה היהודית b-II. שקלו אפשרות לנצל את השם הטוב של "גיטו טרוין", המיוחס" והחליטו להעביר חלק ממנו לתוככי מחנה ההשמדה אושוויץ.

ב־6 בספטמבר 1943 נשלחו מטרוין שני "אוסטרנספורטים" — משלוחים למזרח, שסומנו ברשימת הגירויים בראשי תיבות "DM". ר"ד "DL" מספר המגורשים היה 5007 גברים, נשים וילדים. למחרת הגיע הטרנספורט לתחנת הרכבת אושוויץ.² אסירי אושוויץ הוותיקים הוכו בתדהמה. אנשי ה.ס.ס. אשר בשעת בוא של משלוח בדרך כלל התייחסו באכזריות למגורשים, הפכו להיות ג'נטלמנים. הצטיינו באדיבות, עזרו בנשיאת ילדים, תמכו בקשישים ודאגו שלא יגעו במטען המגורשים. לראשונה בדברי ימי המחנה לא בוצעה על הרציף סלקציה לתאי-הגז וכל המגורשים הועברו ל-30 ארוות שבמחנה החדש, הבלתי-מיושב עדיין אושוויץ II בירקאנו, בקטע ב־ b-II במחנה זה, היחיד מתוך 39 המחנות של אושוויץ, יכלו המשפחות לחיות במשותף והנאצים השאירו להם אף אחדות

* מאמר זה בצורתו הנוכחית, כתיבתו נסתיימה בעת שהותי הקצרה בישראל, על סמך חומר תיעודי ממספר ארכיונים וספריות שבירושלים. תודתי נתונה בעבור עזרה אדיבה לה זכיתי מטעם "יד ושם" והמכון ליהדות זמננו באוניברסיטה העברית וכן בעד שיתוף הפעולה הפעיל של בני א. ד. קולקה מן המחלקה לתולדות ישראל באוניברסיטה זו.

** מטעמים טכניים, נפגמו הסימנים המיוחדים בכתיב-הצ'כי של המובאות שלהלן ועם הקוראים הסליחה.

1 גבלס, 1948, Tagebücher aus den Jahren 1942, Zürich

2 Hefte von Auschwitz 6, (1962) עמוד 60.

מהזכויות מהן נהנו בגיטו טרזין.³ אנשי טרזין בודדו באופן קפדני ונאסר עליהם המגע עם שאר האסירים. היה להם שלטון עצמי עם יוצא מן הכלל המקובל בכל יתר המחנות: התפקיד של „לגראלטסטה“ נמסר לאסיר „ירוק“ לפושע־מקצועי גרמני — ארנו בוהם (Boehm).⁴ בעיני אסירי אושוויץ הוותיקים היתה הקמת מחנה־מיוחסים זה חידה מוחלטת. האסירים מטרזין לעומת זאת, ראו במחנה המשפחתי, המשך לגיטו טרזין. היו להם זכויות־יתר שונות, שנראו להם כאישור לדעתם שלעומת שאר אסירי־אושוויץ מעמדם הוא מיוחס. הדבר מסתבר גם מן המיסמך היחידי שפורסם עד כה, המודיע על הקמת מחנה זה. המדובר במכתב, ששלח בימים הראשונים אחר בואו חבר „מועצת הזקנים“ של טרזין לשעבר, ד״ר ליאו יאנוביץ באמצעות „התאחדות היהודים בגרמניה“ בברלין לנציג הקונגרס היהודי העולמי ד״ר רינגר ב׳זנבה. ממכתב זה אנו למדים, כי בראשותו של יאנוביץ עומדים להקים שטח מגורים יהודי חדש „מחנה עבודה בירקנאו“. יאנוביץ מביע תקוותו שבהקמתו יוכל לנצל נסיונותיו שרכש בהקמת טרזין ומבקש להמשיך במשלוח מזון ותרופות מטעם הצלב האדום הבין לאומי גם לבירקנאו.⁵ משלוחי חבילות־מזון אלה לבירקנאו נזכרים גם בהתכתבות בין הצלב־האדום הסלובקי לבין הצלב־האדום הגרמני.⁶

אחת הזכויות המיוחדות, זכות שהיתה בעת ובעונה אחת גם חובה מפורשת, היתה, שאסירי המחנה המשפחתי חייבים היו לכתוב לקרוביהם ולמכריהם בטרזין ולמקומותיהם הקודמים. אף על פי שהמחנה המשפחתי של אנשי טרזין עמד במרחק פחות משלושה קילור מטרים ממחנה אושוויץ הראשי ואך כמה מאות מטרים מתאי־הגו של המשרפות, נודע למקבלי הגלויות כי המגורשים למזרח חיים ובונים מחנה חדש, את „מחנה העבודה בירקנאו על יד נוי־ברון“.

בימים ה־16 וה־20 בדצמבר 1944 הגיעו מטרזין 4964 גברים, נשים וילדים נוספים והועברו שוב בלי לעבור סלקציה, למחנה המשפחתי של אנשי טרזין. מספר האסירים במחנה גדול והגיע לכמעט 10,000 איש ובכך הושלם קיבולו.⁷ גם אלה, „אנשי דצמבר“ כתבו ושיגרו גלויות. לבירקנאו זרמו משלוחי חבילות־מזון מצ׳כיה וממוראביה וגם מן הצלב־האדום הבין־לאומי.

בשלהי פברואר ביקרה במחנה המשפחתי בבירקנאו ועדה מברלין. בוועדה היה גם מנהל המחלקה B II ב־RSHA דולף אייכמן ומנהל מחלקת החוץ של הצלב האדום הגרמני ניהאוס. הוועדה גילתה עניין רב בסדרי החיים שבמחנה המשפחתי. התעכבה במיוחד ב„בית־הספר“ שנמצא באורווה מעץ בבלוק מס׳ 31. ניהול ביה״ס היה בידי פרדי הירש, אחד

3 או. קראוס — א. קולקה: בית הרושת למוות — אושוויץ, ירושלים 1960, עמ׳ 156—167. עיבוד אוטוביוגרפי גם בספר H. G. Adler: Die Verheimlichte Wahrheit, Tübingen 1958, עמ׳ 80.

4 האסירים צוינו במשולש צבעוני, אשר הצבע שבו קבע את השתייכותו לאחת הקבוצות: אדום — פוליטי, ירוק — פלילי, שחור — אסוציאלי, ורוד — הומוסקסואלי, סגול — אנשי פת גוצרית אנטטיפשיסטית. אסירים יהודים חויבו לשאת על חזיהם מלבד למשולש כזה משולש נוסף, צהוב, אשר ביחד עם הראשון יצר צורה של מגן־דוד.

5 H. G. Adler: Die Verheimlichte Wahrheit, Tübingen 1958, עמ׳ 307-8.

6 התכתבות של הצלב האדום הגרמני, המחלקה לקשרי־חוץ. ארכיון „יד־ושם“ JM/1700 Reel 4 מיקרופילם.

7 Hefte von Auschwitz עמ׳ 84, 85.

מהמנהיגים הרוחניים שבמחנה. אייכמן השמיע דברי שבח על הנסיון היחיד במינו ליצור בסביבה זו מרכז תרבותי.⁸

ב־5 במרץ בא למחנה מפקד בירקנאו ס.ס. אוברשטורמפירר האנס שוורצהובר וציווה על הנהלת המחנה היהודית להכין את אסירי המשלוח מחודש ספטמבר להעברה למחנה חדש „היידברק“. קבוצה קטנה מאנשי טרוזין קיבלה הודעה מאסירים, חברי מחתרת שבמחנות הסמוכים, כי מיבצע „היידברק“ פירושו השמדה בתאי הגאז. אולם הנסיונות לארגון התנגדות הוכשלו על ידי שורה של אמצעי־הסוואה מחושבים בקפדנות על ידי שוורצהובר. רק במלתחה התת־קרקעית של המשרפה עמדו אנשי טרוזין על העובדה שרומו. הם התגוננו, בידיים ריקות התנפלו על משמרות מזוינים. ס.ס. היו מוכנים להתנגדות. בעזרת קתות הרובים ולהבירורים השלימו את מעשי החורבן. כשראשיהם פצועים, שותתי־דם, עברו את סף תא הגאז. לפי עדות אחד מאנשי ה„זונדרקומנדו“ פיליפ מילר, הלכו אנשי־טרוזין למוות בשירת ההימנון הלאומי הצ'כוסלובקי ו„התקווה“. פרדי הירש, אשר ברגע האחרון דחה את רעיון המרד, בראותו בו טבח אכזרי של ילדים, הרעיל את עצמו לפני היציאה למשרפה. ב־3 במרץ, ארבעה ימים לפני ההעברה כביכול להיידברק, חילקו בין הנדונים למוות גלויות נושאות תאריך שלאחר המוות, 25 במרץ 1944, התאריך המאוחר הוסבר בכך, כי משלוח הגלויות יתעכב בעטיה של הצנזורה.⁹

המקום שהתפנה במחנה המשפחתי נתמלא כעבור חדשים משלוח חדש של אסירי גיטו־טרוזין וברור היה שיש כאן עניין במיבצע אליביסטי רב־ממדים, מושתת על שילוח פריודי מטרוזין והשמדה באשוויץ. על כל קבוצה של מגורשים היה, בעת שהותה במחנה המשפחתי המיוחס, למלא תפקיד, למענו הוקם המחנה, דהיינו לסתור את הידיעות המופצות על ההשמדה באשוויץ ולהכין שילוח שוטף ובלתי־מופרע מן הגיטאות.¹⁰ א

את הרקע של המיבצע, אשר את תכליתו רק ניחשו אז האסירים ואשר לא התבהר אף לא במשפט אייכמן, מגלים מיסמכים שלא פורסמו עדיין. המדובר במיסמכים מתכתובת מחלקת־החוץ של הצלב האדום הגרמני, הנמצאים במיקרופילמים בארכיון „יד־ושם“. צרור מכתבים שהוחלפו בין „הצלב־האדום“ הגרמני לבין מחלקתו של אייכמן ב־RSHA ובין הצלב האדום הגרמני לבין הצלב האדום הבין־לאומי בז'נבה, הנוגע לתשובות על חקירות בגורל מגורשים, הוא בעל משמעות רבה ביותר. מבחינתנו חשובה ביותר ההתכתבות בדבר ביקור „בטרוזין ובמחנה עבודה יהודי אחד“ והמכתבים, בהם זוהה מחנה־עבודה יהודי זה עם „מחנה־עבודה בירקנאו“.¹⁰

8 קראוס—קולקא כנ"ל עמ' 159. השווה גם התכתבות בין הצלב־האדום הגרמני ומחלקתו של אייכמן ב־RSHA. ארכיון „יד־ושם“ כנ"ל.

9 גלויות מקוריות בארכיון „יד־ושם“ ; 3—07/5, ראה צילומים בעמוד מצורף.

9א ראה עדותו של מפקד ס.ס. בגיטו טרוזין, זיידל בדבר שאלות ראש השלטון העצמי אדלשטיין בנוגע לאמיתות הידיעות על המתת המגורשים בגאז באשוויץ ועל השפעתן המרגיעה של הגלג־יות מבירקנאו. פרטי־כל ממשפט אייכמן בירושלים, מיסמך ת-842 עמ' 15/9—15/8. (אדלשטיין וכל בני משפחתו הוצאו לאחר מכן להורג ביריה באשוויץ).

10 ארכיון „יד־ושם“, JM/1700/4, לדוגמה מכתב מן ה־4.1.1944 ניהאוס—אייכמן ומן ה־26.1.44 תשובת אייכמן. מיסמכים אלה, החתומים בידי אייכמן, לא עמדו בעת משפטו לרשות התביעה. לקיומן של חומר זה בקשר למשלוחי מזון ותרופות לטרוזין הפנה את תשומת־לבי ד"ר ברוך אופיר מ„יד־ושם“ ובקשר לאשוויץ—בירקנאו בני א. ד. קולקא. ראה גם צילומים. כנ"ל.

אחד ממיסמכי המפתח, המאפשר לראשונה הבהרת הנסיבות, בהן התרחשה השמדת הטראנספורט מחודש ספטמבר, הוא מכתבו של ניהאוס אל ה-RSHA מן ה-14.3.1944, היינו שבוע אחר הוצאתם להורג ההמונית של אנשי-טרזין. במכתבו מתייחס מנהל מחלקת החוץ של הצלב האדום הגרמני ניהאוס לשיחה עם מפקד Auswanderungszentralstelle בפראג הנס גינטר מן ה-6.3.1944 ולשיחה שניהל ימים אחדים לפני כן עם אייכמן אודות ביקור משלחת מטעם הצלב-האדום הבינ-לאומי בטרזין ובירקנאו. ניהאוס מצביע על כך כמה חשוב שלאסירים יימסרו חבילות-המזון ובעיקר התרופות שנשלחו מטעם הצלב-האדום הבינ-לאומי וכמו-כן שניציג הצלב האדום הבינ-לאומי מזנבה יוכל להיווכח בכך בעת ביקורו האישי. בסיום מכתבו מטעים ניהאוס את חשיבות המטרה שנועד למלא הביקור במחנה זה. לאור „השאלות ההולכות ומתרבות מחו"ל בדבר המחנות היהודיים השונים, נראה כי תכליתם של ביקורים מתוכננים אלה, שנידונה פעמים רבות, מקבלת חשיבות מיוחדת.“

ברור, שמטרת פקודת ההשמדה, שהוצאה על ידי אייכמן ימים מספר אחר השיחה הנזכרת, היה להכין מקום למשלוח חדש מטרזין. הגיטו היה בתקופה היא מלא עד אפס מקום ואולמיה-השינה הדחוסים מנעו את פתיחתו של „מיבצע יפוי" לצרכי ביקור ועדת הצלב-האדום הבינ-לאומי.¹¹ „העברת" אנשי טרזין לבירקנאו נועדה גם לאפשר לוועדת הצלב-האדום הבינ-לאומי ביקורת האסירים המגורשים מטרזין. אחר התכתבות נוספת קיבל ניהאוס את אישורו של הימלר לביקור במכתב מן ה-11.5.44:

„הרייכספיהרר של S.S. אישר את ביקורך בגיטו טרייזונשטדט ובמחנה-עבודה יהודי, בלוויית נציג הוועד הבינלאומי של הצלב-האדום...
כתאריך ביקור נקבעה ראשית יוני 1944...“

המילים „מחנה עבודה יהודי" ו„נציג של הוועדה הבינ-לאומית" מודגשות והערה בכתב-יד בשולי המכתב מציינת, כי ב-19.5.1944 בשעה 18 הובאה הידיעה על אישור הביקור במחנה בדרך הטלפון לידיעת המשלחת השווייצית בשביל דוקטור מארטי.¹¹ א הביקור בטרזין התקיים ב-23.6.1944. על תוצאות הביקור כתב ניהאוס לנציג הצלב-האדום הגרמני בשווייצריה בדו"ח מן ה-2.7.1944:

„הביקור בטרריזונשטדט, עבר בצורה משביעת-רצון מכל הבחינות. אני משוכנע, כי נציגי הו"ל דווחו על כך בצורה חיובית...“

הדו"חות על אודות מהלך חיובי של הביקור ידועים¹² וניתן להניח שאחר תוצאה כה רצויה של הבדיקה, שלפי דעת הנציגים הגרמניים סיפקה לחלוטין את דרישות הוועדה הבינ-לאומית, נעשה קיום „מחנה העבודה היהודי בבירקנאו" למיותר. כעבור ימים מספר אמנם חוסל המחנה, אך הפעם בנוהג האשוויצי המקובל — בסלקציה.¹³

11 ת. ג. אדלר: Theresienstadt 1941—1945, Tübingen 1960, השוה גם הודעה על ביקור הצלב האדום הגרמני בטרזין מן ה-28.6.43, ארכיון „ידושם" כנ"ל עמ' 2.

11 ארכיון „ידושם"

12 H. G. Adler. Die Verheimlichte Wahrheit, עמ' 312.

13 קראוס—קולקא כנ"ל עמ' 162—166.

ב.

קבוצה של אסירים יהודיים מתנועת המרי, שלא הצליחה בחודש מרץ לשכנע את אנשי טרזין במחנה B/II/b בהכרח ההתנגדות, הוציאה מסקנות מגורל הטרנספורט של ספטמבר. ברור היה כי הנאצים משתדלים להבטיח המשך בלתי-מופרע של מיבצעי השמדה, אשר מרכזם יהיה, לאחר איבוד השטחים במזרח, אושוויץ. גם הארכת שלוחת הרכבת והקמת רציף-מיון רב-ממדים בעל שלוש מסילות בקירבה בלתי-אמצעית של השמרפות, אשר בנייתו נמשכה יומם ולילה, שימשו ראיה לדבר. במצב דברים זה נראתה לאסירים רק דרך אחת למנוע שלב אחרון זה להשמדת יהדות-אירופה: לחשוף באופן משכנע את אופיים האליביסטי של מיבצע השילוחים לברקנאו, להזהיר את הנתונים לסכנה ולהזעיק את דעת-הקהל העולמית לנקיטת אמצעי-תגמול תקיפים. הידיעות ששוגרו על-ידי תנועת-המרי הפולנית מהמחנה הראשי אושוויץ I הגיעו אמנם לחוץ לארץ, אך היה רושם, שידיעות אלה לא היו משכנעות דיין ומכל מקום לא הביאו עזרה כלשהי. האסירים, ששקלו את המצב, היו משוכנעים, כי רק עדות אישית של עדי-ראייה יודעי המצב על בוריה, שברחו מאושוויץ, תפרוץ את סכר-האדישות והספקנות אודות מהימנותן של הידיעות מאושוויץ.

לארגן בריחה מאושוויץ היתה משימה קשה עד למאוד. המחנות של קונצרן התעשייה וההשמדה באושוויץ מוקפים היו גדרות גבוהות של תיל דוקרני-מחושמל, מערכת תעלות עמוקות ושרשרת מיגדלי-שמירה בתוספת עדת כלבים מאומנים. שטח של 40 ק"מ מסביב למחנה פונה מהאוכלוסיה האזרחית. השטח, עליו עמדו המחנות, מפעל-תעשייה נאציים, בניינים ומקומות-העבודה של האסירים הוכרזו כשטח-סגור. עם כל הודעה על נסיון בריחה היו נשאים מיגדלי-השמירה של השרשרת הגדולה של המשמרות במצב של כוננות מלאה במשך שלושה ימים ולילות.

אף-על-פי-כן נרשמו בימי קיומה של אושוויץ 230 נסיונות בריחה וכ-80 אסירים הצליחו במעשה הנועז¹⁴ חמישה מביניהם, שברחו מיד אחר החיסול הראשון של המחנה המשפחתי קבעו לעצמם מטרה נעלה יותר מאשר הצלת חייהם הם.

היו אלה שלוש פעולות מוצלחות, בלתי תלויות זו בזו; ברם, אפשר לראות בהן את שיא המאמץ של תנועת המרי במחתרת להביא לידיעת העולם את אשר מתרחש באושוויץ. הראשונה מביניהן היתה הבריחה מן המחנה המשפחתי של אנשי טרזין, מחנה שבודד באופן קפדני. הבריחה היתה בנסיבות ללא תקדים באושוויץ. ב-5 באפריל 1944 נמלט במדי ס.ס. האסיר ויטזסלב לדרר ביחד עם אחד משומרי המחנה המשפחתי, איש ה.ס.ס. רוטנפירר ויקטור פסטק.

פסטק, שהיה ממוצא רומני, התאהב בנערה יהודיה יפיפיה רנה נוימן ממחנה טרזין ושאף להצילה מההשמדה שאיימה עליה בחודש יולי. אך רנה סירבה לעזוב את האם. לכן ביקש פסטק למצוא לעצמו ולשתי הנשים מחבוא בטוח עד לסיום המלחמה, לדרר, אשר ראה כאן הזדמנות להגשמת תוכניתו, הציע לפסטק את עזרת ידידיו בצ'כיה. על מעשהו הנועז הוא מספר:

„ביום הבהב שלוש פעמים אור אדום בחלון חדר-המשמר של ה.ס.ס. לפני שער

14 ארכיון המוזיאון הממלכתי, אושוויץ. השוה גם פרונולוגיון של מחנה הריכוז אושוויץ בחוברות Hefte von Auschwitz שיצאו עד עתה.

המחנה המשפחתי. ברגע זה פתחתי את הדלת בבלוק המרצצה ולבוש במדי ס.ס. — שרפירר עם סרט־כסף, ציון ל"זונדר־דינסט" (בשירות מיוחד) — התישבתי על האופניים המוכנים ובברכת "הייל היטלר" ויד ימין מורמת עברתי ברכיבה על האופניים את שער הברזל של המחנה המשפחתי. את השער פתח לי "עמיתי" פסטק שהיה בתפקיד באותה שעה. למלא מקומו שבא להחליפו בשירות־לילה הודיע פסטק שהוא יוצא לחופשה. בליוויית פסטק עברתי את שרשרת המשמרות והסיסמה "טינטאנפס" פתחה לפנינו את המחסומים. כאשר הגענו עם פסטק בשעה 20.30 לתחנת הרכבת הקרובה אושוויץ קפצנו ברגע האחרון לרכבת המהירה שהחלה בנסיעה.

בתחנת הגבול בזהומין ציפתה לנו בדיקה קפדנית של תעודות. ה"סולדבוך" (פנקס־חייל) בו צוידתי על ידי פסטק לא היה מספק את פקידי ביקורת הגבולות. התקדמנו בקרונות עד לקרון־הדואר. פסטק פתח בתקיפות את דלת הקרון ובקול־רעם קרא: "הייל היטלר! פאקאטן־קונטרולה!" (ביקורת חבילות). שני עובדי הרכבת הנדהמים התבוננו ללא־נוע להחרמת חבילות "חשודות" ואף לאנשי ביקורת הגבולות שהציצו לקרון לא נראתה מסי־רותנו הרשמית חשודה. כאשר הובילתנו הרכבת המהירה לפראג הדהדו בבירקנאו צופרי־אזעקה והס.ס. מה"הונדשפטל" (יחידת הכלבים המאומנים) העלו את הכלבים בעקבותי. הטלפרינטרים בברלין, באורניבורג ואצל מפקדי תחנות המשטרה ומעברי־גבולות תיקתקו את נוסח צ'ר־המעצר שהוצא נגדי במשרד הגסטאפו באושוויץ.¹⁵ הצלחנו להגיע לפילזן ושם מצאנו מיקלט ראשון ועזרה אצל ידידי מתנועת המרי של קבוצת ויידמן.¹⁶

תפקידי הראשון לאחר הבריחה המוצלחת היה להזהיר את יושבי גיטו טרוזין. בעזרת ידידי ואצלב וסלאק מטרבצ'צה, שהיה נוסע לקסקטין של טרוזין לגלח את הונדרמים ששימשו כשומרי הגיטו, הגעתי בדרך בטוחה, בשביל סודי לגיטו, משם גורשתי לפני־כן לאושוויץ. בחוג קטן של ידידי, אשר ביניהם היו מפקד פלוגת מכבי־האש לאו־צ'ר, פטשור מה"גטוואכה" ואוטו שליסר, חבר "מועצת הזקנים", מסרתי על חיסול הטרנספורט מחודש ספטמבר והסברתי את מכונת הרציחה האושווינצית כולה. הידידים האמינו, אך למרבית יושבי טרוזין נראו דברי כדבר שאין להעלות על הדעת. הגלויות של המומתים בתאי הגז, שזרמו לטרוזין לאחר מותם — היו בעיניהם הוכחה משכנעת יותר.

על ביקורי בגיטו חזרתי עוד פעמיים. העברתי לידידי מכתבים ומסרתי להם כלי־נשק וחלקי־רדיו. בשעת ביקורי האחרון יצאתי את הגיטו ועמי ידיעה על גטר־טרוזין ואודות

15 נוסח המברק של גסטאפו־אושוויץ נשמר בארכיון המוזיאון הממלכתי באושוויץ מס' 2284/44 העתק בארכיון "יד־ושם" מס' 07/4-2-6. ראה צילום בעמוד המצורף.

16 ארגון המחתרת של קולונל ויידמן ביצע בזמן הכיבוש הנאצי פעולות חבלה באיזור פילזן. ויטי־זסלאב לדרר היה חבר בקבוצה זו. בהקשר לפעילות קבוצה זו נעצר בשנת 1940, נכלא ומן המבצר הקטן בטרזין הועבר לגיטו כ־"Geheimnisträger" (היה בפלוגת־עבודה בשעת חיסול לידיצה) גורש ב־1943 לבירקנאו. ראה סקירה על פעילות יחידת הפרטיזנים 28 "Plzenak" Terezinskem ghetu.

עמ' 1-9. העתק בארכיון "יד ושם" מס' 07/4-2-6. השווה גם: Leo Holzer Hosécsky sba w Vestnik ZNO, Praha, rotnik IX — 1946 מס' 2 עמ' 20.

הארכיון הסודי שהועבר, אחר הפצצת ברלין, לקסרקטין „הסודטיים“ שבטרזין.¹⁷ עם ידיעה זו באמתחתי, מצויד ניירות של מהנדס-מכונות המגויס לעבודה בגרמניה, יצאתי לגבול הגרמני-שווייצרי הדרום-מערבי, לעיר קונסטנץ שעל אגם בודאנוה. באמצעות ספן הברחתי דו"ח על טרזין ואושוויץ לצלב-האדום הבין-לאומי בז'נבה.

אולם בינתיים הלך וקרב המועד שנקבע לחיסול המשלוחים מחדש דצמבר במחנה המשפחתי של אנשי טרזין וסכנה איימה על רנה נוימן. פסטק לחץ לביצוע החלק השני של התוכנית. במחצית יוני עלינו במדי קציני ס.ס. על הרכבת-המהירה הבין-לאומית בפראג. התוכנית היתה פשוטה: מכתב מזויף, מעשה אמנות, עם כותרת ה־RSHA הברלינאי וחותרת הגסטאפו הפראגאית הטיל על האונטשטורמפירר האזור — פסטק ועל אובר-שטורמפירר וולקר — עלי להעביר שתי נשים מהמחנה המשפחתי בבירקנאו לצורך חקירה. בשעה שהרכבת התקרבה לאושוויץ, החליט פסטק שימשיך בנסיעה למיסלוביץ. היה בדעתו לקבל לידי את דבריה-הערך, אותם צבר מהמגורשים והפקיד בידי ידידתו הפולנית לשעבר. אני ירדתי מהרכבת באושוויץ וביקשתי להיודע אם נוכל לקבל על סמך ההרשאה שבידינו במוסד המתאים מכונית להעברת האסירות לחקירה לגסטאפו בקאטוביץ.

למחרת היום לקראת הצהריים בשעה שקבענו, המתנתי בתחנת-רכבת של אושוויץ לשותפי. זמן קצר לפני בוא הרכבת הקיפה את בניין תחנת הרכבת אושוויץ פלוגת קומנדו של ס"ס על אופנועים. אנשי ה.ס.ס. פינו את הרציף וכאשר הרכבת ממיס-לוביץ נכנסה לתחנה הקיפה מכל עבר מן הקרון שלפני האחרון הציץ פסטק.¹⁸ מפקד הפלוגה הכיר את פסטק, קפץ על מדרגות הקרון והחלו חילופי יריות. פסטק התגונן. בין אנשי ה.ס.ס. שעל הרציף התפוצץ רימון-יד. ניצלתי את המהומה שקמה, קפצתי דרך חלון אולם ההמתנה, משכתי את האופנוע הקרוב ביותר בשורת האופנועים שעמדו ללא שמירה ונסתי בכיוון לבוהומיץ. כעבור שעתיים נסעתי ברכבת מהירה בכיוון לאוסטרבה. מיקלט בטוח מצאתי שוב אצל ידיד בגיטו טרזין. הסתתרתי בקרבם ועזרתי לקבוצה קטנה של אנשי-טרזין בהכנת התנגדות למקרה של חיסול הגיטו.

הידיעות שבינתיים הוסיפו להגיע לצלב-האדום הבין-לאומי לשווייץ השפיעו. הנאצים הסכימו, עקב הפצרות עקשות של ארגוני-סעד ובלחץ הידיעות על השמדת היהודים, לביקור בגיטו. טרזין התכוננה לביקור בין-לאומי בעל חשיבות רבה. „מיבצע-יפוי“ הטעה לא רק את חברי הוועדה הבין-לאומית, אלא גרם מבוכה לרוב אסירי טרזין. על הפצרותי ואזהרותי לא להאמין לנאצים השיבו אף עסקני-גיטו יודעי-דבר: „עתה, כאשר הנאצים מפסידים, יודקקו לנו לשם אַליבי. להתמרד, בשעה שהצלב-האדום הבין-לאומי מתענין בנו? כל נסיון למרד פירושו אבוד לדעת! גם חברי הנאמנים ביותר בקבוצת מכבי-האש של הולצר גילו יחס צונן. התהלכו שמועות, כי בגיטו הופיע פרטיזן המביא נשק. הייתי בסכנת התגלות.

17 ארכיון זה הועבר עקב הפצצת ברלין ב־1943 לטרזין. תיאור הארכיון ותוכנו מהווים חלק מסקירת פעילות הפרטיזנים מיחידת „Plzenak“ עמ' 10—12. הארכיון כלל בין היתר גם את רשימת סוכני הריגול של מדינות זרות שפעלו באירופה. ראה גם H. G. Adler. Die Verheimlichte Wahrheit, עמ' 270.

18 ס.ס. רוטנפירר ויקטור פסטק, אשר נפצע והובא לאושוויץ עונה למוות ימים אחדים לאחר מכן בשעת החקירה. ראה עדותו של יוסף נוימן שנאסר בקשר לבריחתו של פסטק. — קראוס—קולקא כנ"ל עמ' 59—62. תשוה עדותו של א. קולקא במשפט פושעי-אושוויץ, פרנקפורט עמ', היום ה־37 למשפט 16.4.1964.

עזבתי את הגיטו והצטרפתי לפרטיזנים בסלובקיה. כאשר דוכא המרד בסלובקיה שבתו לפרטיזנים באיזור זברסלב ועד לשיחרור פראג ביצענו פעולות חבלה שונות נגד ה.ס.ס.¹⁹ עד כאן סיפורו של לדרר. עדותו קיבלה אישור על-ידי דו"ח על פעילותו ביחידה הפרטיזנית 28 „פלזניאק“ בזברסלב עד שנת 1945. גם על ידי אימות באמצעות עדויות של אנשים שנשארו בחיים, כגון לאו הולצר מפראג, מפקדה לשעבר של פלוגת מכבי האש בגיטו-טרזין, וחברי קבוצת המרי והחבלה של וידמן בפילזן, שנתנו לדרר מיקלט אחר בריחתו וביחוד עדותו של שותפו למאסר בטרזין ובאשוויץ, מירקו ציימר מפראג, מקבלת עדותו של לדרר תוקף כמקור ראשוני אודות מעשה מרי בעל חשיבות רבה, אשר זיכתה אותו אחר השיחרור באות הצטיינות ממלכתי.

אין ספק, ששובו הנועז של לדרר בטרם חודשו הגירושים הנרחבים לאושוויץ בספטמבר ובאוקטובר 1944, הביא לכך, שבגיטו החלו לערוך הכנות להתנגדות למקרה של חיסול או הגלייה המונית. פעולות אלה של האסירים הוכשלו באמצעות שורה של פעולות-הסוואה ערמומיות כגון „מיבצע יפוי“, ביקור הוועדה הבין-לאומית, הסרטה, גיוס אסירים בעלי-כושר התגוננות לעבודה ברייך כביכול — עבודה שהסתיימה באושוויץ.

על פי עדותו של היושב-ראש האחרון של „מועצת הזקנים“ מורמלשטיין במשפט נגד מפקד גיטו-טרזין קארל ראהם, בוצע גם מאסרו והוצאתו להורג של קודמו, ד"ר פאול אפשטיין בספטמבר 1944, בקשר לדיכוי פעולות ההתנגדות המתוכננות. לפי עדות ראהם עצמו, היה אז תפקידו למנוע בכל מחיר הישנות מאורעות המרד בגיטו-וארשה, ולכך החלו להיווצר התנאים גם בגיטו-טרזין עקב הידיעות שהביא לדרר בדבר גורל המגורשים לאושוויץ.²⁰

על חלקה השני של משימת לדרר, היינו על תוצאות הנסיון להעביר ידיעות לצלב-האדום הבין-לאומי בשווייצריה, לא גיתן עדיין להשיג ידיעות מוסמכות. ברם, אין להטיל ספק בדבר עצם הנסיון לאור ההוכחות על נסיעתו לעיר קונסטנץ בחודש מאי 1944.

ג.

את אשר לא עלה, קרוב לוודאי, בידי לדרר או על מה שאין לנו עד כה ידיעות חותכות, ביצעו בהצלחה מובהקת יותר שתי בריחות נוספות של אסירים יהודיים מאושוויץ, שנמלטו לסלובקיה. בהשוואה לבריחתו של לדרר לצ'כיה, שבה גורשה ממקומות מגוריה כל האוכי-לוסיה היהודית, עדיין התקיים אז בסלובקיה ציבור יהודי מאורגן, שעמד בקשרים פעילים עם העולם החופשי. הודות לתנאים אלה הועברו ידיעותיהם מהר ובנאמנות לארצות חוץ ויודעים אנו יותר על ההדים שעוררו.

יומיים אחר בריחתו של לדרר הודיעו צופרי-אזעקה של בירקנאו על בריחתם של שני אסירים יהודיים נוספים. בתום חיפושים בשטח-הסגור של אושוויץ שנסתיימו בלא כלום שיגר משרד הגסטאפו של אושוויץ מברק מספר 2334/44 בזו הלשון:

19 דברי העדות נרשמו מפי לדרר באפריל 1961 בפראג לצורך פירסום בשנתון היהודי Zidovská ročenka כרך 1962/63 עמ' 91—98.

הנוסח המקורי — ארכיון פרטי של אריך קולקא, פראג. השווה גם — O. Kraus — E. Kulka: Massenmord und Profit, Berlin 1963 עמ' 180—190.

20 פסק-דין במשפטו נגד קרל ראם בליטומירז'יצה, LSP 441/47 עמ' 27, ארכיון „יד ושם“ 04/20/16.

"AN DAS RSHA, IVC2 BERLIN. — AN DAS SS_WVH., AMTS-GRUPPE D, ORANIENBURG. — AN ALLE OESTL. GESTAPO /LEIT/ — KRIPO /LEIT/ — STELLEN UND GREKO. BETTRIFFT: SCHUTZHAFTJUDEN 1./ ROSENBERG WALTER, ISRAEL, GEB. 11.9.24. ZU TOPOLCANY, EINGELIEFERT 30.6.42. VOM RSHA. 2/ WETZLER ALFRED ISRAEL GEB. 10.5.18. ZU TRNAVA, EINGELIEFFERT AM 13.4.42. VOM RSHA. — ROSENBERG UND WETZLER SIND AM 7.4.44. AUS DEM KL. — AU. II. BAUABSCHNITT II A UND II D, ENTELOHEN, DIE SOFORT EINGELEITETE SUCHAKTION BLIEB BISHER OHNE ERFOLG. ES WIRD GEBETEN, VON DORT AUS WEITERE FAHNDUNGSMASSNAHMEN EINZULEITEN UND IM ERGREIFUNGSFALLE DAS KL. — AUCHWITZ UMGEHEND ZU BENACHRICHTIGEN. ZUSATZ FUER DAS RSHA: DIE AUSSCHREIBUNG DES ROSENBERG UND DES WETZLER IM STANDESFANDBUCH BITTE ICH VON DORT AUS ZU VERANLASSEN. — ZUSATZ FUER DAS SS — WVH: MELDUNG AN DEN REICHSFUERER IST ERFOLGT. WEITERER BERICHT FOLGT. DAS VERSCHULDEN EINES POSTENS WURDE BISHER NICHT FESTGESTELT."²¹

ולטר רוזנברג שימש לבלר-אסיר בבלוק האסירים במחנה-הסגר בירקנאו בקטע B/II-a. אלפרד ווטצלר שימש באותו תפקיד במחנה הראשי בבירקנאו. בקטע B/II/d. במעמד המיוחס, במידת-מה, אפשר להם לנוע באופן חופשי, יחסית, בכל המחנות ולרכוש ידיעות בדוקות על מהלך המשלוחים, הסלקציות והשמדת האסירים באשוויץ. בסיוע אסירים מהקומנדו לבניה, הקימו לעצמם בקטע B/III „בונקר“, בור, מוטווה יפה בלחות-עץ וחלקי צריפים. כנגד כלבי-הגישוש הבטיחו עצמם על ידי פיזור של טבק טבול בבנוי מסביב לבונקר. במחבואם המתינו שלושה ימים ולילות עד לרגע, בו הגיעה לאויר ניהם, ב־10 באפריל בשעות הערב, הפקודה המיוחלת "Postenkette einziehen" (להחזיר את שרשרת המשמרות!) רק אז יצאו ממחבואם, המרוחק כ־500 מטר בלבד מבנין המשמר ובזחילה עברו את השטח שנעזב ע"י השרשרת הגדולה של המשמרות.²² כעבור עשרה ימים של בריחה מלאת אירועים דרמטיים, עברו וטצלר ורוזנברג את הגבול הגרמנו-סלובקי. אחר שלושה ימי מנוחה וטיפול ברגליהם הפצועות בביתו של האיכר צ'אנסקי בכפר סקאליטה, יצאו לדרך לעיר צ'אדצה ומכאן לעיר המחוז ז'ילינה. הבורחים לא שיערו בנפשם, ויתכן שהדבר לא ידוע אף היום, כי העזרה שממנה נהנו, היתה, כפי הנראה, המיבצע המאורגן הראשון של ארגונים יהודיים בסלובקיה. לפי עדותו של חבר קבוצת הפעילים המחתרית של ועדת הסיוע, המהנדס כרמיל-קרסניאנסקי

21 נוסח המברקים של הגסטאפו באשוויץ בארכיון המוזיאון הממלכתי, אושוויץ. מיקרופילם באר-כיון „יד ושם" JM/2696.

22 עדותם של ולטר רוזנברג (עתה: רודולף ורבא) ואלפרד וטצלר נרשמה בשנים 1960—1958. ארכיון פרטי א. קולקא, פראג. ראה גם: Josef Lanik; Osvetin, hrobka Styroch milionow: Vrba-Bestic, I cannot Forgive, London, 1963 — וכן Iudi. Kosice 1945.

מברטיסלבה, רכשה הקבוצה באמצעים כספיים איכרים באזורי הספר להגשת עזרה ראשונה ליהודים נמלטים מפולין.

מגע ראשון עם הנמלטים יצר חבר הנהלת הקהילה היהודית בז'ילינה ארנסט שטיינר, אשר הודיע על בואם מיד טלפונית אל ההנהגה המרכזית UZ—Ustreda (מרכזית היהודים), בברטיסלבה, לז'ילינה הגיע מיד המהנדס כרמיל-קראסניאנסקי, אשר על פי עדותו שוחח שלושה ימים עם הבורחים ובהתאם לתיאוריהם כתב עם שובו לברטיסלבה פרטיכל על 26 עמודים על מחנה ההשמדה אושוויץ-בירקנאו. על סמך הנתונים שמסרו רוזנברג ווטצ'לר, יזם המהנדס כרמיל-קראסניאנסקי הכנת שירות טוכנית של שני המחנות הראשיים באושוויץ עם ציון מודגש של המבנים להשמדה ושל קווי תחבורת הרכבת. השירות נעשה במומחיות בידי אדריכל. אל הפרטיכל צירף כרמיל-קראסניאנסקי נספת, בו קרא לבנות-הברית להרוס את המשרפות באושוויץ ואת דרכי הגישה אליהן.²³

על המשך דרכו של הפרטיכל²⁴ מוסר כרמיל-קראסניאנסקי:

„הצוות שלנו התייעץ, כמובן, על דרך ניצול הדו"חות. החלטנו לשלוח אותם לפי הכתובות הבאות: אל לשכת-הקשר באיסטמבול, למר נתן שוואלב בג'נבה, עותק אחד יימסר לנוציוס [האפיפיורי, בורזיו] בברטיסלבה על מנת שיועבר לוואתיקן. נוסף על כך לד"ר קסטנר, למטרת העברתו לעוצר הורטי ולנסיך פרימש סאָרדי. אני עצמי תירגמתי לבקשת ד"ר קסטנר את הדו"ח להונגאריה, כדי לאפשר את קריאתו להונגארים שאינם קוראים גרמנית. הרב ווייסמאנדל התקין העתק באידיש ושלח אותו על ידי אנשי-הקשר שלו לאורתודוקסים בשווייץ. כמובן לאיסטמבול וללונדון שבהם, כנראה, זכו לטיפול נאות. השתתפו [בדיוני הצוות] מרת זיגי פליישמן, לאו רוזנטל, ד"ר טיבור קובץ, ד"ר אוסקר נוימן, הרב פרידר, הרב ווייסמנדל, האדריכל שטיינר, המנהל פירסט וכנראה אחרים. נתן שוואלב, שאליו נשלחו הדו"חות לשווייץ היה נציג הסוכנות היהודית שנשלח ע"י הסתדרות העובדים. קשרינו אתו קוימו על ידי שליחי-הרש שמסרו את ידיעותינו בקפדנות רבה."²⁵

ד.

אחר הבריחות באפריל הורעו עד למאוד תנאיהם של האסירים היהודיים בבירקנאו. אנשי ה.ס.ס. שפכו את כעסם על האסירים היהודיים, הציקו להם והטילו עונשים על כל עבירה, אף הפעוטה ביותר. שוורצהובר נטל מהאסירים היהודיים את כל התפקידים והעביר אותם לעבודות הגרועות ביותר. ההוראות פגעו גם בראש הבלוק, היהודי ארנושט רוזין, במחנה B/II/d אשר אצלו שימש אלפרד ווטצ'לר הנמלט כלבלר. רוזין נחקר, עונה, הוא נאשם בשיתוף פעולה בבריחת ווטצ'לר וכעונש נשלח לעבודה קשה במחצבת חצץ. שם הכיר רוזין אסיר יהודי אחר, מורדוביץ, אשר הועבר למקום-עבודה זה מתפקידו כלבלר-אסיר. תוך עבודתם גילו בקיר המחצבה מעין מסדרון קצר ונמוך — בונקר שנסתם בחצץ לאחר בריחת אסירים אחרים. ברגעים שבהם לא עמדו בפיקוח הזקיף, תוך כדי עבודתם, הכינו את המחבוא לשימוש וציפו להזדמנות נאותה.

23. דברי עדות של המהנדס כרמיל-קראסניאנסקי מן ה-8.6.1964 ארכיון המכון ליהדות זמננו ירושלים, עמ' 4.

24. הפרוטוקולים פורסמו לראשונה בסדרת "Die Judenaustrittung in Polen" סדרה שלישית "Die Vernichtungslager" Genf, August 1944 עמ' 46—108.

למעלה: אלפרד ווצלר   וולטר רונברג-גורבה
 למטה: זיגפריד לדרר   ארנסט רוזין
 ארבעה מבין חמשת הבורחים היהודים מאושוויץ

Scheine Staatspolizei
 Scheinepolizei des Reiches

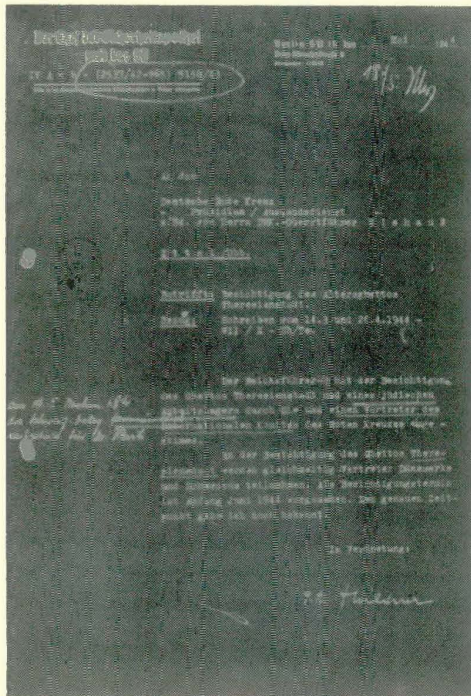
Aufgenommen am 27 April 1944 durch [Handwritten]	Anzahl: [Handwritten] CIBOSSES - 7 APR 1944 Nr. 2287/17 28	[Handwritten] [Handwritten]	[Handwritten] [Handwritten]
--	--	--------------------------------	--------------------------------

8006   [Handwritten]

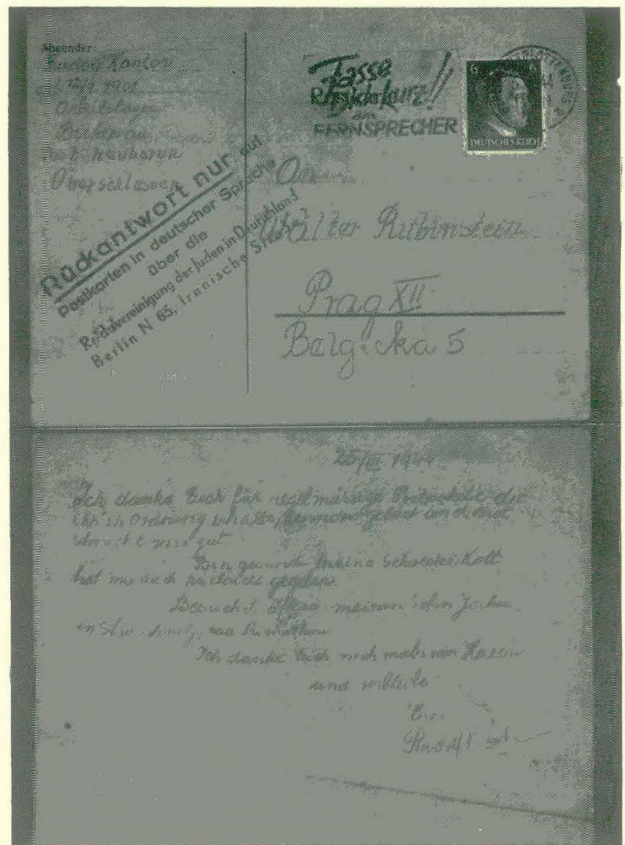
[Handwritten]

[Faded German text, likely a report or document related to the case]

מברק אזעקה של גיסטאפו אושוויץ המודיע על בריחתו של האסיר
 היהודי לדרר ב-5 באפריל 1944

מכתב מטעם לשכתו של אייכמן לצלב האדום הגרמני המודיע על הסכמתו של הימלר לעריכת ביקור בגיטו טרווינשטט ובמחנה עבודה יהודי אחר ע"י נציג הצלב האדום הבינלאומי. ההערה בכ"י בשולי התעודה מציינת כי ההודעה על ההסכמה לביקור הועברה טלפונית לנציג השווייצרי של הצלב האדום הבינלאומי, ד"ר מארטי.

אתה מגלויות הדואר שהייתם היו אסירי ה"מחנה המשפחתי" באושוויץ-בירקנאו לשלוח לקרוביהם בטרווינשטט ובמקומות רוצאם. שולחי הגלויות הוצאו להורג בתארי-הגאז ב"8 במרץ, אך גלויותיהם חייבות היו לציין תאריך מתעה של 25 במרץ כלומר 17 יום אחרי מותם. אעפ"כ נראה שתוכן הגלויה מרמז על החשש מפני גורלם הצפוי בהזכירו את שם בית-העלמין היהודי בפראג — סטראשניץ.

7. 8. 1944

783

An den
 Kommando der 1. Armee
 1. Armee
 1. Armee

Betr.: Beschaffenheit des Lager Birkenau
 Datum: 7. 8. 1944
 An die: Kommando der 1. Armee

Das Besondere des Besondere Arten Lageres hat sich auf Ver-
 anlassung des Vertriebes der Internationalen Roten
 Kreuzes in dem die dortige Stelle gemacht gegen die
 Lagerung von Gefangenen in dem Lager Birkenau
 Lager, wobei das Lager Birkenau im Jahre 1944
 Lager, wobei das Lager Birkenau im Jahre 1944

Am 25. Januar 1944 war von dortiger Seite des
 Lageres berichtet worden, dass die Lagerung von
 Gefangenen in dem Lager Birkenau im Jahre 1944
 Lager, wobei das Lager Birkenau im Jahre 1944

Verordnen des Vertriebes der Internationalen Roten
 Kreuzes in dem die dortige Stelle gemacht gegen die
 Lagerung von Gefangenen in dem Lager Birkenau
 Lager, wobei das Lager Birkenau im Jahre 1944

Das Verbot der Internationalen Roten Kreuzes
 Lager, wobei das Lager Birkenau im Jahre 1944

Das Verbot der Internationalen Roten Kreuzes
 Lager, wobei das Lager Birkenau im Jahre 1944

H. H. H. H.

**COMMISSION MIXTE DE SECOURS
DE LA CROIX-ROUGE INTERNATIONALE**

COMITE INTERNATIONAL DE LA CROIX-ROUGE LIQUE DES SOCIETES DE LA CROIX-ROUGE

GENEVE le 31. Aout 1944

1944

SERVICE DES AGENCES
 SERVICE PHARMACEUTIQUE

Bureau pour Theresienstadt

Das Verbot der Internationalen Roten Kreuzes
 Lager, wobei das Lager Birkenau im Jahre 1944

Das Verbot der Internationalen Roten Kreuzes
 Lager, wobei das Lager Birkenau im Jahre 1944

H. H. H. H.

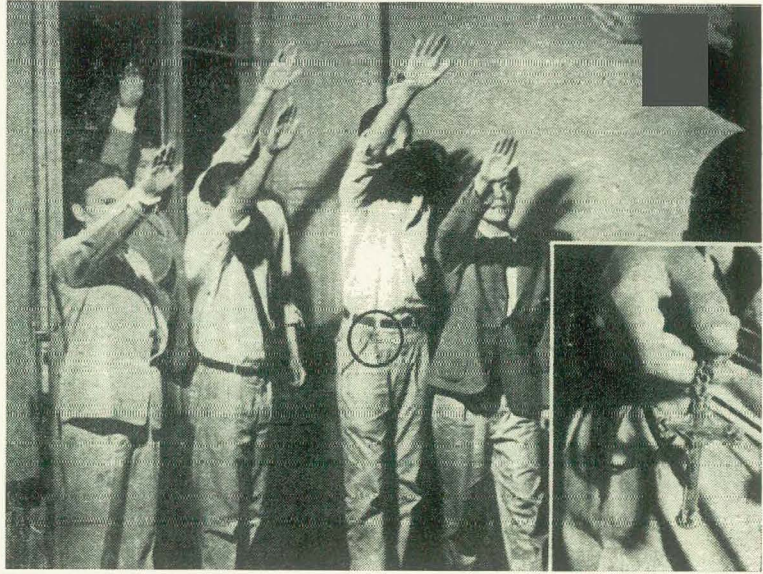
התכתבות בין הצלב האדום הבינלאומי לצלב־האדום ובין הצלב־האדום הגרמני למשרד הראשי לבטחון הרייך בברלין בדבר משלוח של תרופות
 ומזון שנועד למחנה העבודה היהודי בבירקנאו ונשלחו משום י"ב 3 ביולי 1944 לגיטו טרונושטדט. באותם הימים התנהל כבר באושוויץ חיסולו הסופי
 של המחנה הנ"ל ואחרוני יושביו הושמדו במחנה הגאז. שא"ו של הצלב־האדום ב־31 ביולי 1944 בדבר אפשרויות של מסירת משלוחים נוספים
 לבירקנאו בעתיד באה, כנראה אחרי קבלת הידיעה על גורלו של מחנה זה שהועברה אליו מפי הבורחים היהודים מאושוויץ לסלובקיה.

POR LA REVOLUCION
NACIONALSINDICALISTA

MOVIMIENTO NACIONALISTA
TACUARA

למען המהפכה הנאציונל-
סינדיקליסטית.
התנועה הלאומית
טאקוארה.

נוער טאקואריסטי מצדיע במועל-יד נאצי

Páginas siguientes:

HAJ. EL SIONISMO Y LOS JUDEOS
El Sionismo es un ideólogo que nació en un medio en Israel o cercano a Israel, que, al ser de la especie de tal especie que los sionistas, con sus actividades que se encuentran en bases de actividades como: Sionismo y militarismo. Ello, a ser, obliga a las comunidades judías, a tener un tipo de actividades de pánico en los, como en los momentos de guerra, especialmente de cada Nación. A que se encuentren en otros países, como siempre que se trata de cualquier tipo de actividades de cada Nación, la cual es una actividad benéfica.

LA ACCION PARAMILITAR SIONISTA EN HISPANOAMERICA

LA ENDOLE REALISTA
DEL SIONISMO
LO OBLIGA
A VIOLAR LA SOBERANIA
DE LAS NACIONES

*Pilares
paramilitares
hispanoamericanos
de la agresión
sionista contra
los países Arabes.*

אנטישמיות בארגנטינה

(למאמרו של יהודה עדין)

זהו עמוד פותח לכתבה על „הפעילות הציונית” המחבלת בקרב הנוער היהודי-ארגנטינאי בבטאון הליגה הערבית. השופרות הערביים טוענים שהנוער היהודי המקומי מובא בחשאי לישראל ועובר שם קורסים לחבלה ב„הכשרה” ב„פלמח” וב„נח”ל.”

ובינתיים, באשוויץ לא הצביע דבר על כך, שהבריחה בחודש אפריל הצליחה כמיוחל. השילוחים הלכו וגברו. מן ה־15 במאי החלו להגיע לשלוחה המוארכת של תחנת המוות החדשה בבירקנאו בדייקנות עשרות רכבות־גירוש מהונגריה ומשטחי הכיבוש הונגריים בסלובקיה ובפודקרפטסקה־רוס. ביום ובלילה צעדו תהלוכות תמימים לפני רופאים, אנשי ס.ס. ששלחו אותם בתנועת־יד ל"מרחצאות ולדזינפקציה". ביום ובלילה עלו להבות־אש מארובות המשרפות וכאשר תנורי המשרפות לא הדביקו את תאי הגז, נשרפו גוויות המגורשים על מוקדים ובבורות. ה"זונדרקומנדו" שהוכפל ל־800 אסירים שרת את תאי הגז ואת המשרפות ללא הרף, במשמרות. כושר ציוד ההשמדה הממוכן גבר והגיע באותו פרק זמן לשיא: הסרט הנע של "Vergasungs Zentrale Europas" (מרכז ההמתה בגזא של אירופה) באשוויץ בלע תוך 24 שעות כמעט 20,000 גברים, נשים וילדים, והפכם לעשן ואפר.

ב־27 במאי 1944 הודיעו הצופרים באשוויץ־בירקנאו על בריחת שני אסירים יהודיים נוספים: ארנושט רוזין מסנינה בסלובקיה וצ'סלב מורדוביץ ממלאוזה בפולין.²⁵ כעבור שלושה ימים, כאשר בתום חיפושים ללא תוצאות, החזיר מפקד משמר הס.ס. את הזקיפים ממגדלי "השרשרת הגדולה", יצאו רוזין ומורדוביץ ממחבואם שבמסדרון התת־קרקעי במחצבה בקרבת "ואטרפרזורגונגס־קומאנדו" (שירות אספקת־המים). בחסות החושך עברו את השטח שבין מגדלי השמירה, בשחיה עברו את נהר סולה ונסו בכיוון לקראקאו שם קיווה מורדוביץ למצוא קשר. אך סמוך לעיירה חלמק נתקלו ב־"Lapanka" — גיוס מקיף של כוחות עבודה בפולין הכבושה. הם שינו את כיוון דרכם ובתחנת־רכבת כפרית התיישבו על גגרכבת־נוסעים מלאה שנסעה לעיר־הקיט הפולנית זאקופאנה. בשטח מיוער לפני נובי־טארג קפצו מן הרכבת וחצו את הנהר צרני־דוניץ. צעדו לאורך הערוץ של הנהר בחורשה וכאשר מצא רוזין קופסה עם הכתובת "גפרורים סלובקיים" ידע כי הגיעו הביתה. בכפר הקרוב נדצה נכנסו לבית־מרוח. היה זה לקראת הצהריים ב־6 ביוני 1944 ובחדשות השידור הודיעו כי על חופה של צרפת נוחתים בשעה זו צבאות אמריקניים. רוזין חש את עצמו על אדמת סלובקיה־מולדתו בטוח והסיח דעתו מן הזהירות. המסובים בבית המרוח, אשר הידיעה על הפלישה הביאה לרוממות מצב־רוחם הזמינו לנמלטים כוסות בירה וכאשר עמדו להרים את הכוסות לחיי צבאות־הפלישה, הופיעו בדלת המסבאה הז'נדרמים הסלובקיים. את הנמלטים הובילו באזיקים לכלא המחוזי בסטארה ספישסקה וס. לשווא טענו בחקירה שנמלטו מעבודות כפייה בגרמניה. רצו להחזירם. "רק את גוויותינו תעבירו" הכריז רוזין וביקש לאפשר להם פגישה עם עסקן הקהילה היהודית המקומית. בא מר־מנגל. בנוכחות מפקד הז'נדרמים שוחח עם הבורחים ויצא להתייעץ. לאחר זמן־מה חזר ובעד הסורג בבית־הכלא מסר לכל אחד מן האסירים שטר בן דולר אחד, כדי שאפשר יהיה להאשימם בהברחה. בית־הדין בליפטובסקי מיקולש פסק: "שמונה ימי מאסר וחמשת אלפים כתרים קנס". נציגי הקהילה היהודית שילמו את הקנס ואת "המבריחים" אחר שיחרורם איכסנו במקום, שנראה אז כבטוח ביותר, במושב־זקנים יהודי בליפטובסקי מיקולש.

מעדותו של כרמיל־קרסניאנסקי מסתבר, כי באותו אופן, בו אירגנו יהודי סלובקיה

25 דברי עדות של המהנדס כרמיל־קרסניאנסקי, כנ"ל עמ' 3-7.

25 ראה הערה מס' 21.

עזרה לנמלטים בשעת מעבר גבולות באמצעות איכרים כך הבטיחו גם באמצעות שוחד את שיתוף-הפעולה של מוסדות הבטחון להצלחתם של אלה שנתפסו בשעת המעבר.²⁶ במושב-הזקנים פגשו רוזין ומורדוביץ לראשונה בחבריהם רוזנברג ווטצלר.²⁷ כמו בסוף אפריל בז'לינה, כן רשם המהנדס כרמיל-קראסניאנסקי במחצית הראשונה לחודש יוני פרטי-כל מפי הנמלטים החדשים. השיחות התנהלו בדירת חבר הקהילה המקומית מר בובי רייך בליפטובסקי מיקולש. המדובר כאן היה רק בתוספת על כחמישה עמדים ובה נרשמו עובדות חדשות, שלא נמצאו בפרטי-כל שנרשם מפי הנמלטים הראשונים מחודש אפריל. בתוספת זו נכללו בראש וראשונה נתונים חדשים בעלי חשיבות רבה על מהלך הגירושים וההשמדה ההמוניים של יהודי הונגריה באושוויץ, עד לבריחתם. בליפ-טובסקי מיקולש ציפו בתחילת המחצית השניה של יוני לביקורו של צורר היהודים הסלובקי הראשי שאניו מאך. לקראת ביקור זה ננקטו בליפטובסקי מיקולש אמצעי-בטחון נרחבים, כל ארבעת הנמלטים יצאו, לאחר שצוידו בניירות מזויפים, לברטיסלבה. שם העניק להם האירגון היהודי המחתרתי שעל יד „מרכזית היהודים" מיקלט וסיוע.

ה.

אות ראשון לכך שהדו"חות הגיעו למקום יעודם היתה ידיעתו של מיקולש שטרנפלד מברטיסלבה, שקיים קשר ישיר עם נציג האפיפיור בסלובקיה, נונציוס בירוזי. המהנדס כרמיל-קראסניאנסקי מספר על כך בעדותו:

„קיבלתי ממר מיקולש שטרנפלד את הידיעה כי יתכן שנציג או שליח (אפיפיור) יראה את הפליטים מאושוויץ וישוחח אתם. הוא ביקשני לקחת אתי שניים מהפליטים כדי להיפגש עם השליח האמור במנזר הפיאריסטים בסבאטייור... שם פגשנו את האדון מונסניור מאריו, שאת שם משפחתו איני זוכר... התרשמתי שהוא קרא את הדו"ח ומכיר אותו היטב. הוא היה קר וענייני, העמיד שאלות ושני הפליטים ענו עליהן. אדון מאריו לא רשם לעצמו שום רשימות. ישבנו שם שש שעות עד 9 בערב בערך. הוא הגיש לנו יין, סיגריות „קאמל", שאותן ראינו בפעם הראשונה, וצילם את המספרים החרותים בזרועם של שני הפליטים. אחרי כן הציג במיוחד שאלות על גורל הכמרים הקאטוליים הכלואים באושוויץ, שלא נאמר עליהם דבר בדו"ח. לבסוף הפצתי בו, שעל כל מה ששמע כאן ידווח במישרין למקומות הנאותים ובמיוחד לאפיפיור. כן ביקשתי אותו שאולי ישתדל אצל הנשיא טיסו, כדי להקל על גורל של 20 אלף היהודים שעוד נשארו בסלובקיה ולהושיט להם עזרה ככל האפשר. הוא הבטיח לנו כל זאת. [בנוגע לפשעים הנאציים] מונסניור מאריו לא התרגש כלל. הוא רק העמיד שאלות ורשם לפניו את התשובות."²⁸

תיאור ענייני זה של פגישה מפוכחת בין דיפלומט אפיפיורי לבין הנמלטים מאושוויץ מעמיד באור שונה במידת-מה את האינפורמציות הידועות עד כה אודות גורלם של הפרוי-טוקולים מאושוויץ. בניגוד לעדותם של הנמלטים לא נפגש במנזר סבאטייור עמם הנציג האפיפיורי הנונציוס בורזיו, אלא שליח אפיפיורי בשם מאריו, שנשלח לצורך אימות הפרטי-כל. כמו כן לא היתה זו פגישתו הראשונה עם הידיעות על אושוויץ, אלא אישור לכך, כי

26 כרמיל-קראסניאנסקי כנ"ל, עמ' 7-8.

27 תיאור הבריחה לפי עדותם של ארנושט רוזין וצ'סלב מורדוביץ בבראטיסלבה 1960-1963. ארכיון פרטי א. קולקא, פראג.

28 כרמיל-קראסניאנסקי כנ"ל, עמ' 11-13.

הפרוטוקולים הגיעו לוואטיקן ולפחות בשלב זה לא נשאר לוואטיקן פאסיבי. אולם שתי העדויות מזדהות בכך, שהשליח האפיפיורי התעניין בגורל הכמרים ונתן הבטחה למלא את כל הבקשות שהועלו.²⁹

מן הידיעות שהתפרסמו עד כה הוכח, כי נוסף לוואטיקן הגיעו כל הדו"חות לאותם המקומות, אליהם נשלחו על ידי הארגון היהודי מברטיסלבה. תחילה הגיעו להונגריה, בה היתה הסכנה מידית.³⁰

בעת ובעונה אחת הגיעו בדרכים אחדות לשווייצריה ומשם בשלהי מאי 1944 באמצעות הנציג הקונסולרי של סן-סלבדור מאנטאגל לשר החוץ הבריטי אידן ולארה"ב לנשיא רוזבלט.³¹

במרחק זמן קטן הגיעו הדו"חות, בדרכים אחרות דרך איסטמבול וארץ-ישראל בצירוף מכתב אישי מווייצמן ללונדון, לפי כתובת משרד החוץ עם בקשה דחופה להפציץ מיד את המשרפות באושוויץ.³²

פרק בעל חשיבות בדו"ח, שתיאר את הטרגדיה של חיסול מחנה המשפחתי הצ'כי בבירקנאו וחשף את אופיו האליביסטי, הניע לפעולה דיפלומט צ'כוסלובקית ד"ר קופצקי, אשר ייצג בימי המלחמה את ממשלת צ'כוסלובקיה הגולה בז'נבה. הוא תבע מאת ממשלתו שישבה בלונדון כי זו תגיש ללא דחיה לראש ממשלת בריטניה אגרת ובה דרישה להתקפה אווירית של חיל התעופה הממלכתי למען להרוס את מיתקני ההשמדה.³³

תביעות דומות אף תקיפות יותר העלו נציגי סניפים שונים של הקונגרס היהודי העולמי, אשר בא במגע ישיר עם מוסדות צבאיים של בנות-הברית המערביים וגם עם נציגי הצירות הסובייטית ועם ממשלת פולין וצ'כוסלובקיה בלונדון.³⁴

במקביל הופצו פרטים מן הדו"ח בדרכים שונות, אף כי לא מאורגנות די צרכן, בקרב האוכלוסייה היהודית, עליה איימה סכנה בלתי-אמצעית. בהונגריה הועתקו הדו"חות, בראש שונה בחשאי, מאוחר יותר נתן להם פירסום בחוג רחב יותר,³⁵ אך בשום מקום לא זכו לתמיכה מוסמכת של המוסדות היהודיים הייצוגיים. גם בסלובקיה ראו בעלי-הסוד, כדבריו וכעדויות של כרמיל-קראסניאנסקי, בהעברת הידיעות לארצות-החוץ ובהגשת סיוע לנמלטים מפולין, את התפקיד הראשי.

ו.

להערכת משמעותם ההיסטורית של דו"חות-אושוויץ ואפשרויות ניצולם למניעת השלב האחרון של השואה המתוכננת על ידי הנאצים לאביב 1944, יש לבדוק את תגובת הגורמים השונים, אשר באו במגע ישיר עם הידיעות שהביאו נמלטי-אושוויץ.

29 ראה: O. Kraus — S. Kulka: Moc a Praha 1957 עמ' 383.
 30 Eugen Lewai: Black Book on the Martyrdom of Hungarian Jewry. Vienna 1948.
 עמ' 175
 31 כנ"ל עמ' 228.
 32 Eichmann Trial, Jerusalem מיסמך ת-1177 מפרטיכל מן ה-30.5.1961.
 33 הארכיון הציוני המרכזי, ירושלים, העתק המכתב מס' 22-223/1.
 34 Unity in Dispersion. A History of the World Jewish Congress, New-York 1948 עמ' 167.
 35 Ernő Munkácsi: Hogyan történt Budapest 1947

לאחר אימות הדו"חות על ידי חקירה אישית של הנמלטים במנזר סבאטי יור, עשה הואטיקן באמצעות ארגון כנסייתי בהונגריה מאמץ מסוים למען הפסקת הגירושים לאושוויץ. מאמץ זה הגיע לשיאו עם התערבותו הישירה של האפיפיור פיוס ה-12, באגרתו האיטית לעוצר ההונגרי הורטי מן ה-25 ביוני 1944. אפס, גם פעולה זו היתה בסופו של דבר ללא תוצאות כלשהן ואף לא נודע עליה בציבור הרחב.³⁶ במצב הקיים נותרה אך דרך יעילה אחת: הכרזה גלויה של ראש הכנסיה הקאטולית, בו הכירו עדיין הצדדים הלוחמים כסמכות מוסרית ואשר השפעתו הישירה בקרב האוכלוסיה עמדה מעל כל ספק. ברם, למעשה חדמשמעויותי כזה לא ידע האפיפיור להגיע. כך נשארה אפשרות אחרונה זו, שהיתה אולי גם היעילה ביותר, לפירסום הידיעות על ההשמדה באושוויץ, בלתי מנוצלת. הדו"חות פורסמו אמנם באמצעות שירות השידור הבריטי — ב.ב.ס. אולם שידור ידיעות כאלה מתחנת אחד הצדדים הלוחמים ניתן היה בנקל לכנות כתעמולת הסתה מלחמתית המכוונת בזדון נגד האויב. כלצד לוחם היתה לבריטניה הגדולה אפשרות יעילה הרבה יותר לנצל ידיעות מדויקות ואת התוכניות המצורפות אליהן. שום דבר לא עמד בדרך להפצצת המשרפות באושוויץ, אשר היו פגיעות וכמעט ללא הגנה. על אף בקשות דחופות חוזרות ונשנות מטעם נציגי ארגונים יהודיים לא יצא מיבצע צבאי זה אל הפועל במשך כל ימי המלחמה, בטענת „נימוקים טכניים“.³⁷

הפצצה, קשורה במידה מסוימת בנסיון להפסיק את ההשמדה באושוויץ, בוצעה אמנם, אך מצד אחר. בקשר לידיעות הנמלטים מאושוויץ, שנרשמו ב־War Refugee Board (משרד לפליטי המלחמה) בואשינגטון, קרא הנשיא רוזבלט ב־28.6.44 את הממשלה ההונגריה באמצעות הצירות השווייצית להפסיק את הגירושים לאושוויץ. בתום מועד האולטימטום נערכה בהתחלת יולי התקפת אוויר על ידי חיל האוויר של ארה"ב. אך גם מעשה זה לא חרג ממסגרת פעולות מלחמתיות מקובלות באותו זמן וההתקפה בוצעה ב־5 ביולי נגד האוכלוסיה האזרחית בבודפשט, בעוד שכל המשרפות באושוויץ פעלו ללא הפרעות עד ראשית נובמבר 1944. עוד ב־14 באוגוסט 1944 כאשר בתאי הגז של אושוויץ חוסלו אחרוני יושבי גיטו לודז' וכאשר תוכננה השמדת יושבי הגיטו האחרון שבטרזין, השיב עוזר שר המלחמה ג'והן מק־קלוי לבקשת הקונגרס היהודי העולמי להפציץ את המשרפות ואת מסילות הגישה לאושוויץ בזה הלשון:

"...After a study it became apparent that such an operation could be executed only by the diversion of considerable air support essential to the success of our forces now engaged in decisive operations elsewhere and would in any case be of such full efficiency that it would not warrant the effect that such an effort, even if practicable, might provoke even had the use of our resources. There has been considerable opinion to more vindictive action by the Germans."

(„לאחר עיון מסתבר, כי מיבצע מעין זה יכול לצאת לפועל רק על ידי הסחת סיוע אווירי ניכר, שהוא חיוני להצלחת כוחותינו הנתונים עתה במיבצעים מכריעים במקום אחר, ומכל מקום יעילותו לא תהיה כה מלאה משתצדיק את השימוש בעתודותינו. ניתנה גם הודעת, שמאמץ כזה, אפילו היה אפשרי, עלול לגרום בתוצאותיו לפעולת נקם מצד הגרמנים“).³⁸

36 כנ"ל, עמ' 3—232 Eugen Lewai

37 ראה הערה מס' 32.

38 כנ"ל, עמ' 167 Unity in Dispersion

נסיון, מוצלח חלקית, להפסקת ההשמדה באושוויץ, אמנם נעשה. דבר שנראה לאנשי האינטרטרגיה המלחמתית בקרב בנות הברית כמשימה בלתי אפשרית מבחינה טכנית, הגשים נסיון נואש של קבוצה זעירה מקרב האסירים ב„זונדרקומנדו“ של אושוויץ. הם היו מזוינים בנשק מתוצרת עצמית; את אבק השריפה לנשק השיגו להם ארבע נערות יהודיות אמניות, שעבדו בייצור נפצים אצל חברת „אוניון“. ביום השבת, ה־7 באוקטובר 1944 התמרדו האסירים שהועסקו בתאי הגז והמשפחה. הם הרגו מספר אנשי ס. ס. והציתו את בנין המשרפה. אף על פי שהמרד דוכא באכזריות בכוח עדיף פי כמה של אנשי ס. ס. מזוינים, נהרסה אחת מארבעת המשרפות שבבירקנאו ומאז לא הופעלה עוד.³⁹

ז.

הפעולות היעילות היחידות להפסקת ההשמדה באושוויץ, נראות, אם כן, הפעולות שבוצעו על ידי אסירי-אושוויץ עצמם. בריחתם פרצה את חומת הסודיות הנאצית, את ה־"Geheime Reichssache", חשפה את המבצעים האליביסטיים ופתחה לעולם אפשרות להתערבות יעילה. מרידתם היתה המעשה התכליתי היחידי, ובמבצע אחד נהרס רבע מכושר „תפוקתם“ של מיתקני ההשמדה בתקופת ההפעלה המלאה, כאשר החזית המתקדמת של הצבא הסובייטי היתה עדיין רחוקה למדי.

נותר עוד להעלות שאלה נוספת, אשר עמדה כבר תכופות לזיכרון והנוגעת לאפשרויות הניצול של הדרו"חות מאושוויץ להפסקת ההשמדה. ההיה אפשרי על ידי ניצול עקבי של ידיעות נמלטי אושוויץ לשם אזהרת המוני היהודים שנועדו לגירוש למנוע או לצמצם את היקף השואה?

לא נוכל שלא לקחת בחשבון תוצאות שני נסיונות כאלה, עליהם דובר במאמרנו: במקרה החיסול של המחנה המשפחתי של אנשי טרזין בבירקנאו, לא הצליח הנסיון להזהיר ולשכנע את אלה אשר הסכנה איימה עליהם כי הסכנה היא מידית ועד לרגע האחרון ממש סירבו להתמרד, על אף העובדה, ששישה חודשים תמימים התגוררו בלב מחנה השמדה. הנסיון השני לאזהרה, שעשה לדרך אחר החיסול מחודש מרץ, בחדירתו הנועזת לגיטו טרזין, גם הוא נשאר ללא תוצאות.

המפלצתיות וממדי הפשע, שלא היה לו תקדים בדברי-ימי-העמים ואשר חרג בוועתו מכושר בינתנו האנושית, היתה בכל מקום הגדול במכשולים בקבלת החלטה לפעולה יעילה. אך דווקא העובדה שהדברים שהתרחשו באושוויץ נראו כדבר שלא יאומן, הייבו פעילות הרבה יותר נמרצת של בעלי-הסוד אשר, את האמת כולה ומשמעותה לא רק ידעו אלא גם קיבנו. אפשר אולי להטיל ספק בדבר תוצאות נסיונות נמרצים יותר לניצול ידיעות הנמלטים בטרזין, בסלובקיה וגם בהונגריה. אך אין להתעלם מן העובדה, שבמובן זה לא עשתה ההנהגה היהודית האחראית בשלושת המרכזים האחרונים של היהדות בתקופת הכיבוש הכל שהיה במסגרת יכולתה.

פרטים מהדרו"חות של אושוויץ חדרו בצורות שונות לעתונות העולמית. הסוכנות האנגלית „אקסצ'נג טלגראף“ העבירה את ידיעות הנמלטים מאושוויץ לעשרות עתונים זרים. משרד החוץ הנאצי שיגר עקב זה מברקים מיוחדים לנציגויות בארצות-החוץ ובהם

39 י. גוטמן: אנשים ואפר, ספרית פועלים, מרחביה 1957. עמ' 151—157.

הנחיות להכחשות ידיעות אלה. ראש העתונות הנאצי דיטריך כינס בברלין ב־19 ביולי 1944 מסיבה לעתונאי חוץ ובה הכריז סגנו הלמוט זינדרמן:

„...העתונות האויבת מפיצה ידיעות על השמדת יהודים כביכול... לא מכבר ביקרה משלחת הצלב־האדום הבין־לאומי את מקום־מושבם המיוחס של היהודים בטרזין. הם השתכנעו שליהודים יש שם שלטון עצמי ולא חלה עליהם חובת־עבודה. הבלתי־כשרים לעבודה נמצאים בגיטו משפחתי מיוחד, יש להם קשרי־דואר עם העולם כולו ומותר להם לקבל חבילות מזון...“⁴⁰

הנמלטים מאושוויץ התגוררו בשטחה של המדינה הסלובקית, שהיתה במידת־מה עצמאית ולאור הקשרים והאפשרויות שהיו לארגונים היהודיים שם, ודאי לא היה בלתי־אפשרי להסדיר נסיעתם לטורקיה או לארץ־ניאוטרלית אחרת ולנסות לערוך בהשתתפות עדי־ראיה מאושוויץ מסיבת־עתונאים בין־לאומית, שהיתה עשויה להיות מכרעת בפעולה להפסקת הרציחות באושוויץ.

ח.

תולדות חמש הבריחות החשובות ביותר מאושוויץ ידועות עתה. יודעים אנו גם את שמותיהם ומענם של נמלטי אושוויץ לשעבר, אשר נשארו בחיים ואשר שמם מעולם לא הוזכר בפרוטוקולים. מכירים אנו עתה גם את רושם הפרוטוקולים ואת השלב הראשון בדרכם לחוץ־לארץ.

דרכם המדויקת של הדרו־חות, והידיעות, הדיהם, רישומם והשפעתם, תגובת כל אלה, אשר באו במגע עםם והיה לפעול, כל אלה לא נחקרו ולא נרשמו במלואם. אחדים מהדברים האלה, בעיקר אלה הנוגעים למקורות הוואטיקן ולמיסמכים הדיפלומטיים של הממשלות, אשר להם הוגשו הדרו־חות, ודאי שעוד זמן רב לא תהיה לציבור גישה אליהם. אף העדויות שהובאו במאמר, יש בהן נקודות בלתי־ברורות ובלא אחד מן הפרטים יש סתירות.

אף־על־פי־כן יכולים אנו כבר עתה, על סמך החומר המרוכז כאן, לציין את חמש הבריחות האלה ושלושת הנסיונות להזעיק את מצפון העולם וכן את התקוממות האסירים היהודיים במשרפה כשיא פעילות המרי באושוויץ.

בהיסטוריוגרפיה של המחתרת היהודית ושל המאבק נגד „הפתרון הסופי של השאלה היהודית“ בשטח הבין־לאומי, לא באה בחינה זו, להערכתה המספקת.

.319 H. G. Adler. Die Verheimlichte Wahrheit, עמ' 40.

SUMMARY

Excerpts from the Diary of A. H. Kaplan

A.H. Kaplan was a well-known Hebrew educator and publicist in Warsaw, even before World War I. After a prolonged illness he began to keep a diary in 1936. While the first entries were of a rather personal and intimate nature, his notes since 1939 concern more and more with public affairs, depicting in great detail Jewish life in Warsaw Ghetto under the Nazis.

The extracts in this issue are dated 1942, only a short time before the author's death, and are a strong indictment of the Jurenrat's faulty leadership

The Story of Naliboki — by Penina Shlossberg

It deals with the tragedy of the township of Naliboki in Eastern Poland. An eye-witness tells about the adventure of a group of Jewish refugees, who wandering about in the woods, survive owing to the self-sacrificing generosity of peasants belonging to the Baptist sect, until they eventually are able to join the partisans.

Five Attempts of Escape from Auschwitz — Eric Kuika, (Prague).

The Therezin concentration camp served as a camouflage to the Nazi plan of the "Final Solution". From this camp Jews were transported regularly to Auschwitz where they were asked to send post-cards, informing their families that they are alive and busily engaged in the construction of a new "work camp" at Birkenau near Neubrunen.

The prisoners soon discovered, however, that they were to be taken to the gas-chamber and that the camp was set up only to offset the truth about Auschwitz, permitting the Nazis to send undisturbed their regular transports from the Ghettos.

A group of Jewish prisoners decided to organize an escape, in order to inform the world of what was happening. There were 280 such attempts of escape from Auschwitz of which, only 80 were successful.

The author of this article tells about five such dramatic attempts. Thus, they succeeded to reach Therezin to get in touch with Jewish communities; they also met a Papal representative warning them and demanding action. Their request that the Allied Command should bomb Auschwitz remained unheeded "for technical reasons". Nor did the Jews believe that extermination, as reported by those who escaped was actually taking place.

An Underground Group of German Jewish Communists — Eliyahu Maoz

The writer concentrates on the activities of the "Baum Group", a